

УДК: 371(73)(093)+37.01(73)

ЛУК'ЯНЧУК Світлана Федорівна
доцент кафедри іноземних мов та методики навчання
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова
e-mail: svitlanalukianchuk@gmail.com

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ В ШКОЛАХ США

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу сучасного стану підготовки студентів закладів педагогічної освіти та практикуючих вчителів до реалізації програм виховання характеру в державних школах США. З'ясовано, що в американському суспільстві й органах державної влади ідея формування у підростаючого покоління позитивних рис характеру та громадянських чеснот має значну підтримку. Проте, серед американських освітян немає єдності щодо місця програм виховання характеру в навчально-виховному процесі. Існує два підходи до вирішення цієї проблеми. Прибічники першого підходу вважають, що виховання характеру має відбуватись імпліцитно шляхом впровадження в неофіційну навчальну програму школи. Другий підхід представляє собою стратегію навмисної дії та полягає в тому, що питання морального розвитку необхідно виділяти в окремі тематичні розділи, які потрібно інтегрувати в зміст програм з певних навчальних дисциплін. Відсутність єдиного підходу впливає на підготовку педагогічних кадрів до реалізації програм виховання характеру і вимагає її удосконалення.*

***Ключові слова:** програми виховання характеру, моральний розвиток, позитивні риси характеру, підготовка педагогічних кадрів, імпліцитний підхід, стратегія навмисної дії.*

Постановка проблеми. Метою навчання є не тільки освіта молодого покоління, а й удосконалення нашого суспільства і світу в цілому. Ця проста істина сьогодні стала особливо актуальною в зв'язку з тим, що в сучасному світі молоді люди повсякденно зіштовхується з перспективою нових можливостей, спокус і небезпек, про які навіть не здогадувались попередні покоління наших співвітчизників. Інтернет, телебачення, електронні періодичні видання та інші джерела інформації, на жаль, мають дедалі більш негативний вплив на формування моральних та етичних принципів молодих українців. На тлі соціально-політичних катаклізмів і тотального збідніння більшості громадян в суспільстві існує недооцінка значення морального виховання і послаблення виховного впливу на підростаюче покоління як в сім'ї, так і в школі. Тож зараз як ніколи раніше стало важливим створення умов для формування позитивних рис характеру і морально-етичних принципів у школярів з метою виховання гідних громадян України.

В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів вирішення проблеми морального виховання молоді вимагає від українських освітян вивчення зарубіжного досвіду в цій сфері. Особливо цікавим і цінним для теорії та практики вітчизняної педагогічної науки є моральне виховання американських школярів. В пошуках ефективних моделей виховання відданого сім'янина та гідного громадянина освітяни США використовують і поєднують традиційні шляхи та інноваційні технології. Непідробний інтерес викликає повернення американської педагогічної науки до ідеї виховання характеру в 80-90 роках минулого століття. Цей підхід до морального виховання в США залишається недостатньо вивченим українською педагогічною наукою.

Аналіз останніх публікацій. Проблема морально-етичного виховання була предметом вивчення в світовій педагогічній науці з давніх часів. Різні її аспекти досліджували педагоги, філософи і просвітники минулого та наші сучасники. Серед них такі відомі особистості, як Ж.-Ж. Руссо, Я. А. Каменський, С. Русова, К. Д. Ушинський, А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинський, Ю. К. Бабанський та інші.

В США проблему морального виховання та виховання характеру досліджували такі вчені, як А. Блєсі (Augusto Blasi), П. Л. Гланзер (Perry L. Glanzer), Д. Г. Денієлз (Denise H. Daniels), Л. Колберг (Lawrence Kohlberg), Т. Ліккона (Thomas Lickona), Р. Рівера (Rocio Rivera), Б. Хоніг (Bill Honig) та інші.

Серед вітчизняних дослідників в галузі порівняльної педагогіки теоретичні засади та різні аспекти практичної реалізації морального виховання учнів у школах США аналізували Є. О. Барилко (виховання патріотизму в учнів середніх шкіл США), Я. М. Бельмаз (моральне виховання підлітків у загальноосвітніх школах США у другій половині XX століття), Л. І. Довгань (концепції морального виховання учнів у сучасній педагогічній науці США), В. М. Жуківський (морально-етичне виховання в американській школі у 30-і роки XIX ст. – 90-і роки XX ст.), О. Л. Плахотнюк (концепції виховання в системі шкільної освіти США). Предметом нашого дослідження була проблема полікультурного виховання учнів в американській середній школі. Проте, не зважаючи на чималий науковий доробок, сучасний стан реалізації програм виховання характеру в навчальних закладах США залишається мало вивченим українською педагогічною наукою.

Метою статті є проаналізувати стан підготовки студентів і практикуючих вчителів до реалізації програм виховання характеру в школах США.

Виклад основного матеріалу. В Сполучених Штатах Америки завдання виховання високоморальної особистості було важливою складовою навчального процесу в державній школі починаючи з колоніальних часів і аж до другої половини XX століття. У середині 1960-х років більшістю департаментів освіти штатів завдання і цілі морального виховання були в значній мірі урізані в інструктивно-методичних матеріалах та рекомендаціях для державних шкіл [1]. На думку американського освітнього аналітика Перрі Гланзера, цьому посприяли дві історичні тенденції: по-перше, секуляризація моральності, по-друге, перехід питань моралі з розряду загальноприйнятих норм в розряд «справа смаку». Моральне виховання в системі державних шкіл змінило орієнтацію від виховання на основі загальноприйнятих моральних цінностей до аналізу моральних дилем і пошуку учнями системи своїх власних цінностей (values clarification) [2, с. 23, 25]. В результаті відбувся загальний спад рівня моральної свідомості молодого покоління американців, який проявив себе зростанням кількості різних видів правопорушень, рівня насилля і жорстокості, наркоманії серед школярів, кількості випадків вагітності серед неповнолітніх та інших проявів безвідповідальної аморальної поведінки.

У 1980 – 1990-х роках в американському суспільстві почастишали заклики повернути програми виховання характеру в державні школи. Традиційні програми виховання характеру представляють собою широке коло підходів до морального виховання школярів у процесі навчання. У березні 1992 року Асоціація з контролю та вдосконалення навчального плану (The Association for Supervision and Curriculum Development), Проект Принстон 55 (Princeton Project 55) і Фонд Джонсона (Johnson Foundation) скликали розширену конференцію в місті Расін (штат Вісконсин) яка була присвячена проблемі забезпечення ефективного виховання характеру в дітей, починаючи з дитячих садків і закінчуючи останнім класом школи. Метою конференції було стимулювати лідерів національних освітніх асоціацій до визнання пріоритетним напрямом у їхній діяльності завдання виховання характеру та приділення йому

більшій увазі. Вже 5 лютого 1993 року було сформовано Товариство виховання характеру (Character Education Partnership, скорочено CEP). Його провідною місією стало формування у підростаючого покоління позитивних рис характеру та громадянських чеснот з метою створення суспільства співчутливих та відповідальних громадян. З того часу рух за виховання характеру в США став важливим напрямом реформування освіти, який набув стрімкого розвитку. Формування в учнів таких позитивних рис, як турбота про ближнього, чесність, порядність, працьовитість, патріотизм, відповідальність і повага до себе та інших, можуть посприяти викоріненню зі стін школи таких негативних явищ, як агресія і залякування, та створенню ефективного навчального середовища для всіх учнів [3, с. 32].

Важлива місія реалізації виховання характеру в школі покладається на особу вчителя. Саме педагоги є тими людьми, які мають можливість розпочати позитивні зміни в суспільстві шляхом освіти та виховання підростаючого покоління. Як свідчать результати опитувань, американські вчителі в повсякденній роботі зіштовхуються з різними ситуаціями морального характеру, що стосуються конкретних висловлювань і вчинків учнів, батьків та інших учителів. Досить часто ситуації морального вибору представляють складність для прийняття правильного рішення. Вчителі не відчують впевненості в собі та готовності до вирішення таких питань [4, с. 33].

Незважаючи на те, що виховання характеру має широку підтримку з боку федерального уряду, численних професійних освітніх організацій та працівників в галузі освіти по всій країні, в США бракує досліджень, які стосуються такої значущої ланки в реалізації завдання морально-етичного виховання в школі як ефективна підготовка педагогічних кадрів. Надзвичайно важливо забезпечити вчителів і майбутніх вчителів спеціальними знаннями і вміннями щодо виховання характеру та роз'яснення тих цінностей, які вони повинні будуть донести і прищепити своїм учням [5, с. 4].

Як показало дослідження, в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, у зв'язку з існуванням спірних поглядів серед освітян та широкого громадського загалу щодо реалізації виховання характеру, невелика кількість університетів переймалась підготовкою майбутніх учителів до виконання цього складного завдання. Таку ситуацію пояснюють, по-перше, перевантаженістю програм підготовки вчителів. По-друге, сумнівами відносно того, чиї саме цінності варто прищеплювати юному поколінню американців у такій полікультурній і багатоконфесійній державі як США. По-третє, серед викладачів закладів педагогічної освіти побутують два протилежні підходи щодо визначення місця, яке виховання характеру повинно займати у навчально-виховному процесі. Прибічники першого підходу вважають, що воно має відбуватись імпліцитно шляхом впровадження в неофіційну навчальну програму школи. На їхню думку, немає потреби в цілеспрямованому вивченні питань моралі та етики та створенні навчального плану з чітким акцентом на моральному розвитку учнів [6].

Моральні цінності й так просочують повсякденний навчальний процес. Наприклад, коли вчителі підбирають певний навчальний матеріал, стимулюють учнів до роздумів і з'ясування істини, визначають правила поведінки на уроках і перервах, встановлюють дисципліну, ділять учнів на групи, заохочують до ефективної співпраці, підбадьорюють [7, с. 29-32]. Тож, формування характеру притаманне всім процесам, які відбуваються в класі й школі, є невід'ємною складовою фахової майстерності і результатом правильно організованого процесу навчання.

Звідси виходить, що для реалізації завдань морального виховання школярів освітянам достатньо забезпечити ефективну фахову підготовку студентів майбутніх учителів.

Другий підхід до впровадження виховання характеру в навчальний процес полягає в тому, що питання морально-етичного розвитку необхідно виділяти в окремі тематичні розділи, які потрібно інтегрувати в зміст програм з певних навчальних дисциплін. Його прихильники переконані, що ефективно організований навчальний процес має важливе значення, але в наш час цього не достатньо для формування моральних цінностей в учнів. Агресивне навколишнє середовище створює особливі труднощі для морального й соціального розвитку особистості школяра [8, с. 5].

Завдання вчителя полягає в тому, щоб знайти ефективну протизагубним явищам і впливам, яким піддаються діти. Виконання такої відповідальної місії вимагає більш планомірних і виважених кроків – стратегії навмисної дії (intentional strategy), яка спирається на положення про те, що учні проявляють себе більш повно й різнобічно в середовищі класу. Вони краще справляються з викликами, пов'язаними зі складнощами формування їх

особистостей, коли опановують комплекс умінь, необхідних для того, щоб бути відповідальними членами демократичного суспільства.

Як показало дослідження, переважна більшість програм підготовки вчителів обмежують питання морального розвитку короткими розділами в курсах з психології навчання та виховання і / чи дитячої психології. Таким чином, студенти більшості закладів педагогічної освіти майже не проходять підготовку, яка б стосувалась моральних аспектів їх майбутньої професії та формування цінностей. Така ситуація, в основному, пояснюється освітянами тим, що перевага віддається забезпеченню академічної успішності та оволодінню основами класного менеджменту [6].

На думку прихильників стратегії навмисної дії, у вихованні характеру окрім фахової підготовки майбутнього вчителя вкрай важливо забезпечити його всебічний розвиток і моральне становлення для виконання функції турботливого вихователя, наставника та моделі для наслідування. Встановлення зв'язку між цими важливими складовими особистості педагога має бути метою навчального процесу у вузі. Майбутні вчителі повинні чітко усвідомлювати, що моральне виховання школярів повинне відбуватись невідривно від досягнення високих результатів академічної успішності.

Наразі чимала кількість програм підготовки майбутніх учителів в університетах США переглядаються з метою забезпечення реалізації програм виховання характеру. Наприклад, в 1998 році Департамент освіти штату Міннесота ініціював впровадження Інтегративної моделі етичного виховання (Integrative Ethical Education Model) в навчальний процес закладів педагогічної освіти штату [9, с. 153].

Вчителі американських шкіл готуються до формування моральних цінностей у вихованців та вирішення проблемних ситуацій морального характеру на спеціально організованих курсах професійного розвитку та в процесі самопідготовки. Школи потребують доступу до відповідних ресурсів, а також керівництва з упровадження, утримання та оцінювання своїх ініціатив з інтеграції програм виховання характеру в навчально-виховний процес [там само, с. 157].

Висновки. Отже, серед американських освітян існує два різних підходи до місця морального виховання в навчально-виховному процесі державної школи: імпліцитний підхід і стратегія навмисної дії. Відсутність єдиного підходу впливає на підготовку педагогічних кадрів до реалізації програм виховання характеру і вимагає її удосконалення. Перспективу подальших досліджень бачимо в аналізі університетських програм підготовки майбутніх учителів на предмет наявності модулів і тем, спрямованих на підготовку до морального виховання школярів.

Список використаної літератури

1. A brief history of character education in America [Electronic resource]. – U.S. News & World Report, Inc., 1996. Mode of access: <http://www.waarden.org/studie/concepten/history.html>
2. Glanzer, P. L. Appendix A: Character Education in American Education: a Brief Historical Overview / Perry L. Glanzer // *Virtue 101: The Strengths and Limitations of Character Education in Public Schools. A Research Report.* – Focus on the Family, 1998. – P. 23-26.
3. Williams, M. M. Models of Character Education: Perspectives and Developmental Issues / Mary M. Williams // *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 2000. – Vol. 39. - № 1. – P. 32 – 40. – Mode of access: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/j.2164-490X.2000.tb00091.x/pdf>
4. Daniels, D. H. Preparing teachers for moral issues / D. H. Daniels, M. Plant, D. Kalkman, D. Czerny // *Moral Education / Education and Work.* – Vol. XXII. – № 3 August 1996, Northern Illinois University. P. 33-41.
5. Lowe, C. Practicing and Preservice Teachers' Sense of Efficacy for Character Education [Electronic resource] / Carolyn Lowe // *Honors Scholar Theses*, 2013. –University of Connecticut, Paper 297. – 54 p. – Mode of access: http://digitalcommons.uconn.edu/srhonors_theses/297
6. Narvaez, D. Teaching Moral Character: Two Strategies for Teacher Education [Electronic resource] / Darcia Narvaez, Daniel K. Lapsley // – Mode of access: <http://www3.nd.edu/~dnarvaez/documents/NarvaezLapsleyTeacher.pdf>
7. Building Safe and Orderly Schools: Tools and Skills to Make it Happen. A Joint Project of the American Federation of Teachers and the National Education Association. – KNEA – March 1999. – 60 p.
8. Sojourner, R. J. The Rebirth and Retooling of Character Education in America [Electronic resource] / Russell J. Sojourner // – McGraw-Hill Research Foundation. – December 11, 2012. – 19 p. – Mode of access: <https://www.character.org/wp-content/uploads/Character-Education.pdf>
9. Chapter 13. Character Education [Electronic resource]. – Finding Common Ground: A Guide to Religious Liberty in Public Schools. – from the Character Education Partnership. – P 151-165. – Mode of access: <http://www.characterfirst.com/assets/B13.charactered.pdf>

References

1. A brief history of character education in America (1996). *U.S. News & World Report, Inc.* Retrieved from <http://www.waarden.org/studie/concepten/history.html>

2. Glanzer, P. L. (1998) Appendix A: Character Education in American Education: a Brief Historical Overview. *Virtue 101: The Strengths and Limitations of Character Education in Public Schools. A Research Report from Focus on the Family*, 23-26.
3. Williams, M. M. (2000, September). Models of Character Education: Perspectives and Developmental Issues. *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development, Volume 39, Issue 1*, 32–40. doi: 10.1002/j.2164-490X.2000.tb00091.x. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/j.2164-490X.2000.tb00091.x/pdf>
4. Daniels, D., Plant, M., Kalkman D., & Czerny, D. (1996, August) *Preparing teachers for moral issues. Moral Education / Education and Work. Vol. XXII, No.3*, 33-4. Thresholds in Education Foundation.
5. Lowe, C. Practicing and Preservice Teachers' Sense of Efficacy for Character Education Honors Scholar Theses (2013). *University of Connecticut, Paper 297, pp. 54*. Retrieved from http://digitalcommons.uconn.edu/srhonors_theses/297
6. Narvaez, D., & Lapsley D. K. Teaching Moral Character: Two Strategies for Teacher Education. *Teacher Educator. Center for Ethical Education University of Notre Dame*. Retrieved from <http://www3.nd.edu/~dnarvaez/documents/NarvaezLapsleyTeacher.pdf>
7. *Building Safe and Orderly Schools: Tools and Skills to Make it Happen. A Joint Project of the American Federation of Teachers and the National Education Association* (1999, March). Kansas National Education Association.
8. Sojourner, R. J. The Rebirth and Retooling of Character Education in America (2012, December 11) *McGraw-Hill Research Foundation*. Retrieved from <https://www.character.org/wp-content/uploads/Character-Education.pdf>
9. Chapter 13. Character Education. *Finding Common Ground: A Guide to Religious Liberty in Public Schools. Character Education Partnership*. Retrieved from <http://www.characterfirst.com/assets/B13.charactered.pdf>

LUKYANCHUK Svitlana Fedorivna,

Associate Professor of Foreign Languages and teaching methods

Dragomanov M.P. National pedagogical University

e-mail: svitlanalukianchuk@gmail.com

TEACHER TRAINING A PROGRAM CHARACTER EDUCATION IN US SCHOOLS

Summary. *The article is devoted to the present situation in the sphere of pre-service and in-service professional development of teachers for implementing character education programs in state schools of the USA. The goal of character education is to help students develop good character, which includes knowing, caring about and acting upon core ethical values such as respect, responsibility, honesty, fairness and compassion. The intentional teaching of good character is particularly important in today's Ukrainian society since our youth face many opportunities and dangers unknown to earlier generations.*

In America, developing good character in young people was an essential part of the educational mission from the colonial period through the first part of the 20th century. Since the mid-1950s, the identification of moral education goals and objectives was greatly reduced in curriculum guides and materials produced by state departments of education and many local schools. The weakening of positive character education in many families and most schools led to negative peer pressures, glorification of sex, violence, social injustice and the decline of moral values in society as a whole. By the mid-1980s, a number of communities in various parts of the United States began a process which led to the reintroduction of character education in their local schools.

Teachers are those who bear the responsibility of producing societal change through the education of younger generations. The research results provide evidence to the fact that at the beginning of the XXI century American teachers typically received almost no pre-service or in-service training in the moral aspects of their craft. For the most part, preservice teacher education programs confined issues of moral growth and character formation to a brief section within courses on educational psychology or child development. Many teachers did not feel comfortable or competent in the values domain.

The relative neglect of moral character education in the formal preservice teacher curriculum has some causes. The first one is the surfeit of training objectives that already crowd the academic curriculum of teaching majors. The second cause is the fear of moral education because sometimes it isn't clear enough whose values should be taught in such a multicultural society. Moreover there are two alternative approaches to character education implementation: implicit and intentional. The implicit approach views character education as immanent to best practice instruction. This approach argues that there is little need for specialized instruction in ethics or in the design of distinctly moral education curriculum. Rather, character development is an outcome of effective teaching. Many teachers across the country are trained in character education through staff development and in-services. It is still necessary to improve pre-service and in-service professional development of teachers for implementing character education programs in state schools of the USA.

Key words: *character education programs, moral formation, positive character, pre-service and in-service professional development of teachers, implicit approach, intentional strategy.*

*Одержано редакцією 10.02.2016
Прийнято до публікації 11.02.2016*